

REGIONINĖ POLITIKA TEORINIU POŽIŪRIU SOCIOEKONOMINĖS NELYGYBĖS KONTEKSTE

Evaldas Daunoravičius

E. paštas evdaunoravicius@stud.mruni.eu

Mykolo Romerio universiteto Viešojo valdymo ir verslo fakultetas

Kuratorius prof. dr. Arvydas Guogis

E. paštas arvydasg@mruni.eu

Santrauka. Šiame darbe yra aktualizuojama socialinės ekonominės nelygybės, atskirties, skurdo visuomenėje problemika, ją siejant su regioninės plėtros aspektu. Aptariami tvaraus socialinio ekonominio vystymosi požiūriai atsižvelgiant į sudėtingą gyvenimo kokybės vertinimą, grindžiamą ne tik per ekonominės veiklos, bendrojo vidaus produkto apimčių didėjimą, bet ir apžvelgiamas regioninės plėtros vaidmuo. Aptariami nelygybės visuomenėje poveikio vertinimai ekonominiam vystymuisi, gyvenimo kokybei ir kitoms visuomeninio gyvenimo sritims. Vertinamas regioninės politikos, kaip tvaraus valstybės teritorinio vystymosi ir socialinės ekonominės pažangos užtikrinimo priemonės, vaidmuo, apžvelgiami pastarojo meto Lietuvos regioninės politikos įgyvendinimo rezultatai ir regioninio išsivystymo padėtis. Vertinant galimą nelygybės poveikį šalies regioninės politikos įgyvendinimui, daromos prielaidos dėl socialine sanglauda paremto ekonominio vystymo, socialiai teisingo perskirstymo, veiksmingų viešojo sektoriaus institucijų, lygių galimybių visuomenėje užtikrinimo ir regioninės plėtros priemonių darnos su kitomis valstybės kuruojamomis sritimis poreikio, siekiant darnios ilgalaikės valstybės ir atskirų jos regionų pažangos.

Reikšminiai žodžiai: socialinė nelygybė, ekonominė nelygybė, regioninė plėtra, socioekonominės nelygybės poveikis, regioninės plėtros veiksmingumas,

socialinė ekonominė plėtra.

Įvadas

Temos aktualumas. Socialinės ir ekonominės nelygybės, nepritekliaus, nevie-
nodų galimybių nusistovėjimas visuomenėje – aktuali šių laikų problema net ben-
dromis ekonomikos augimo ir turto apimties gausėjimo aplinkybėmis. Nors lais-
vosios rinkos, demokratijos konsolidacijos aplinkoje tiek Europos, tiek Lietuvos
atveju pastaraisiais dešimtmečiais pastebėtinas žymus ekonominio vystymasis,
tačiau gyvenimo kokybės netolygumų veikiama visuomenės narių atskirtis išlieka
aktualia viešosios erdvės diskursų, politinių darbotvarkių tema ir neretai tampa
vis aktualesnė liberalėjančios socialinės politikos ir krizinių laikotarpių konteks-
te¹. Pabrėžtina, kad tarp šiuolaikinių tvarios plėtros, darnaus vystymosi politinių
ir plėtros programinių nuostatų vyrauja socialinės sanglaudos, socialinės atsako-
mybės, nelygybės prevencijos plėtros kryptys, negalimos išspręsti laisvosios rin-
kos priemonėmis. Panašiomis nuostatomis grindžiama ir regioninė politika, ku-
rios srities klausimai Lietuvoje aktyviai nagrinėjami įstojus į Europos Sąjungą –
kaip vieno svariausių politinių įrankių, kilus integracijos poreikiui priartėti prie
minėtai bendrijai būdingų viešojo valdymo ir visuomenės gyvensenos standar-
tų. Regioninė politika aptarta gausios Lietuvos akademikų grupės – V. Ačaitės²,
R. Dapkaus³, A. Nausėdos⁴, A. Žalėvičienės⁵, Ž. Simanavičienės⁶, G. Mačio⁷,

1 Harry Garretsen ir kt., „The future of regional policy“, *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society* 6 2 (2013): 180, 10.1093/cjres/rst013.

2 Vita Ačaitė, „Lietuvos regioninės politikos aspektai ES kontekste“, *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos* Nr. 1 (5) (2005): 8-13.

3 Rimantas Dapkus, „Regionų plėtros politika, jos valdymo modeliai ir įgyvendinimo institucijos“, *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos* Nr. 5 (2005): 66-73.

4 Aurimas Nausėda ir Teodoras Tamošiūnas, „Lietuvos regioninės politikos kaitos tendencijos Europos Sąjungos kontekste“, *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos* Nr. 1 (14) (2009): 177-186.

5 Aistė Žalėvičienė, „Regional policy and structural support of the EU: evaluation experience“, *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos* Nr. 2 (26) (2012): 44-53.

6 Žaneta Simanavičienė ir Akvilė Kilijonienė, „Pagrindiniai regioninės politikos įgyvendinimo ir vertinimo aspek-
tai“, *Management of organizations: Systematic Research* 32 (2004): 131-143.

7 Gediminas Mačys, *Regionų ekonomika, politika ir valdymas Lietuvoje* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006).

D. Burneikos⁸ ir kitų autorių darbuose. Vis dėlto, nepaisant aktualumo ir ilgamečio įdirbio patirties regioninės politikos srityje, susiduriama su reikšmingais iššūkiais, trikdančiais ir sklandų bendruomenių ir valstybės vystymąsi. Galima teigti, kad išliekantys gana reikšmingi šalies regioniniai netolygumai toliau grindžia poreikį dėl įvairialypio regioninės politikos iššūkių vertinimo ir galimų sprendinių formavimo galimybių kokybinei plėtrai užtikrinti. Akcentuotina, kad, vyraujant reikšmingai socialinei, ekonominei nelygybei visuomenėje, sąlygos įgyvendinti plėtros strategijas ir programas sudėtingėja ir didėja visuomenės pažeidžiamumas, kuris aktualizuoja sisteminių sprendimų paiešką⁹. Tad, remiantis minėtais aspektais, siūlytina atsižvelgti į socialinės, ekonominės nelygybės, skurdo problemų daromo poveikio galimas sąsajas su regioninės politikos įgyvendinimo galimybėmis ir iš to kylančiais iššūkiais šios politinės srities perspektyvoms.

Straipsnio tikslas – apžvelgti Lietuvos regioninės politikos įgyvendinimo iššūkių sąsajas su socioekonominės aplinkos sąlygomis.

Uždaviniai:

- 1) aptarti bendrų regioninės politikos gairių atitiktį socioekonominės aplinkos kontekstui;
- 2) apžvelgti Lietuvos regioninės politikos gairių įgyvendinimo rezultatus;
- 3) įvertinti galimą socioekonominės aplinkos poveikį šalies regioninės politikos veiksmingumui.

Darbo metodika: mokslinės literatūros analizė, sintezė, sisteminė analizė ir apibendrinimas.

1. Regioninės politikos atitiktis socioekonominės aplinkos kontekstui

Socioekonominės plėtros, nelygybės mažinimo tikslų siekis pasižymi

8 Donatas Burneika, Rūta Ubarevičienė ir Vytautas Valatka, „Socio-economic segregation in growing urban regions of Lithuania“, *Filosofija. Sociologija* 26(4) (2016): 277–292.

9 Ona Gražina Rakauskienė ir Lina Volodzkienė, *Ekonominė nelygybė: normali ar perteklinė?* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2021), 9-10 <https://repository.mruni.eu/handle/007/17770>.

kompleksine problemika. Tarptautinės statistikos organizacijos „Statista“ duomenimis, bendro vidaus produkto augimas nuo 1995 m. iki 2021 m. Europos Sąjungoje siekė daugiau nei 43 proc.¹⁰. Tačiau, palyginti, remiantis „Eurostat“ duomenimis, bendri skurdo rodikliai išlieka stabilūs gana aukštame lygmenyje dešimtmečiais – 2008 m. skurdo rizikos lygis Europos Sąjungoje siekė 15,9 proc., kai 2018 m. duomenimis – 16,8 proc.^{11, 12}. O 2019 m. pasiekė ir 21,4 proc., kai mažiausiai penktadalis gyventojų priklausė skurdo rizikos grupei daugiau kaip pusėje Europos Sąjungos šalių. Atitinkamai nelygybė, matuojama pagal disponuojamąsias pajamas, didėjo nuo 30,5 proc. 2010 m. iki 30,7 proc. 2019 m.¹³. Panašios istorinės tendencijos ir moksliniai tyrimai ilgainiui parodė, kad augantis bendrasis vidaus produktas pats savaime negarantuoja gyvenimo kokybės, socialinės visuomenės plėtros^{14,15}, kaip teigia ir R. Lazutka¹⁶, V. Starkauskienė¹⁷, A. Deaton¹⁸, A. Sen¹⁹, T. Piketty²⁰, C. Lagarde, J. E. Stiglitz ir E. Brynjolfsson²¹ ir kiti autoriai. Akcentuotina, kad tvariai visuomenės gyvenimo kokybei užtikrinti

-
- 10 „Gross domestic product of the European Union (EU27) from 1995 to 2021“, statista.com, žiūrėta 2023 m. kovo 12 d., <https://www.statista.com/statistics/279447/gross-domestic-product-gdp-in-the-european-union-eu/>.
- 11 „Pajamų pasiskirstymo statistika“, ec.europa.eu, žiūrėta 2023 m. kovo 12 d., https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Income_poverty_statistics/lt&oldid=146437.
- 12 „Skurdžių pajamų statistika“, ec.europa.eu, žiūrėta 2023 m. kovo 12 d., https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Archive:Income_poverty_statistics/lt#Skurdo_rizikos_lygis_ir_riba.
- 13 Rakauskienė ir Volodzkienė, *supra note*, 9: 92, 98.
- 14 *Ibid.*
- 15 Ona Gražina Rakauskienė ir kt., *Gyvenimo kokybės matavimo rodiklių sistema ir vertinimo modelis* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2015), 10, <https://repository.mruni.eu/handle/007/16813>.
- 16 Romas Lazutka, „Gyventojų pajamų nelygybė“, *Filosofija. Sociologija* 14 (2) (2003).
- 17 Viktorija Starkauskienė, „Gyvenimo kokybės veiksniai ir jos kompleksinio vertinimo modelis“ (daktaro disertacija, Vytauto Didžiojo universitetas, 2011).
- 18 Angus Deaton, and Arthur A. Stone, “Evaluative and Hedonic Wellbeing Among Those With and Without Children at Home”, *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America* 111 (4) (2014): 1328-33.
- 19 Amartya Sen, „The economic consequences of austerity“, *New Statesman*, 4 June 2015, <https://www.newstatesman.com/long-reads/2015/06/amartya-sen-economic-consequences-austerity>.
- 20 Thomas Piketty and Gabriel Zucman, „Wealth and Inheritance in the Long Run“, In: *Hand-book of Income Distribution*, v. 2A. Ed. by Jan Fagerberg, David C. Mowery, and Richard R. Nelson (Amsterdam: North Holland, 2015), Chap. 15, pp. 1303{1368. doi: 10.1016/B978-0-444-59429-7.00016-9.
- 21 Cit. Lina Volodzkienė, „Ekonominės nelygybės poveikio socialinei ekonominei pažangai vertinimas ES šalyse“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2020).

būtina visapusė socialinė ekonominė pažanga. Tokia pažanga, anot T. Jackson, yra daugiadimensis procesas, sujungiantis ekonomikos augimo, gyvenimo kokybės ir išteklių naudojimo tvarumo integralumą, garantuojantį gerovę esamoms ir ateities kartoms²² O. G. Rakauskienės ir V. Servetkienės²³ teigimu, „gyvenimo kokybė yra tarpdisciplininis tyrimų objektas ir daugiadimensinis²⁴ rodiklis, atspindintis valstybėje vykdomos ekonominės politikos efektyvumą ir visuomenės gerovės lygį“. Vertinant nelygybę kaip tvaraus ekonominio ir socialinio sambūvio problemą, J. E. Stiglitzo²⁵ teigimu, nelygybė labiau yra vykdomos ekonominės politikos, o ne neišvengiamų socialinių veiksnių priežastis, kuriai spręsti būtini sisteminiai įvairių sričių sprendimai. Remdamasis geraisiais Singapūro, Skandinavijos ir kitų šalių ekonominio augimo ir nelygybės mažinimo praktiniais pavyzdžiais, J. E. Stiglitzas pateikia veiksnius nelygybei mažinti, taip pat ir socialinei pažangai užtikrinti: 1) investicijas į mokslą, infrastruktūrą, švietimą ir jo prieinamumą, 2) minimalaus darbo uždarbio įvedimą, 3) teisingos ir progresyvios mokesčių politikos pasitelkimą²⁶. Taip pat J. E. Stiglitzas, A. Senas ir J. P. Fitoussi²⁷ pateikia socialinės ekonominės pažangos koncepciją visuomenės gerovei užtikrinti, apimančią subalansuoto ekonomikos augimo, gyvenimo kokybės, tvarumo (aplinkosaugos) gaires kompleksiniam ir sisteminiam vystymuisi²⁸. Panašų požiūrį, remdamasi moksliniais tyrimais, akcentuoja O. G. Rakauskienė²⁹ teigdama, kad „tik socialinius tikslus, visuomenės gerovę ir gyvenimo kokybę laikant prioritetais ir

22 Tim Jackson, *Gerovė be augimo: ekonomika ribotų išteklių planetai* (Vilnius: Grunto valymo technologijos, 2012) 15-16, 202-204.

23 Rakauskienė ir kt., supra note, 15: 10.

24 Rakauskienė ir Volodzkienė, supra note, 9: 44.

25 Joseph E. Stiglitz, *Rewriting the Rules of the American Economy. An Agenda for Growth and Shared Prosperity* (W. W. Norton & Company, 2015), 256. ISBN 978-0-393-35312-9.

26 Ona Gražina Rakauskienė ir kt., *Socialinė ekonominė nelygybė Lietuvoje* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2017), 16, 31, <https://repository.mruni.eu/handle/007/16774>.

27 Joseph E. Stiglitz, Amartya Sen, and Jean-Paul Fitoussi, *Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress* (Paris: Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress, 2010). http://www.stiglitz-sen-fitoussi.fr/documents/rapport_anglais.pdf.

28 Rakauskienė ir Volodzkienė, supra note, 9: 42.

29 Rakauskienė ir kt., supra note, 15: 10.

pagrindinėmis vertinimo dimensijomis, galima tikėtis paskatinti šalies ekonomikos augimą, modernizuoti verslą, didinti konkurencingumą ir kartu sukurti nuolatinių valstybės biudžeto pajamų šaltinį bei įveikti tokias pastaruoju metu Europos Sąjungai aktualias problemas kaip nedarbas, regioniniai skirtumai ir socialinė nelygybė³⁰. Galiausiai, kompleksinį socialinės ekonominės pažangos struktūros požiūrio būdą galima priskirti gerovės valstybės idėjoms, kuriomis galima laikyti visuomenės raidos skatinimą per visuotinių socialinių programų vykdymą, teisingo išteklių perskirstymo, aukšto gyvenimo lygio siekius visai visuomenei, taip pat kitus ekonomiką ir gyvenimo būklę lemiančius veiksnius³¹. Tad itin akcentuotina, kad subalansuoto ekonomikos augimo vieninteliu visuomenės gyvenimo kokybės veiksniu nederėtų laikyti, kadangi tvariai socialinei ekonominei pažangai yra svarbūs prieinamo išsilavinimo, kokybiškos infrastruktūros, socialiai teisingo ekonominės vertės perskirstymo ir kiti veiksniai, kurie grindžia tvariai subalansuotos politikos poreikį nelygybės ar valstybių menkesnio išsivystymo atvejais.

Šiuolaikinei regioninei politikai reikia sisteminio požiūrio ir sprendimų. Tai lemia gana platus šios politinės priemonės tikslų turinys ir spręstinių problemų kompleksiskumas, apimant demokratijos plėtros, ūkio stiprinimo, socialinės gerovės užtikrinimo siekius³². Šie siekiai nemaža dalimi remiami nuostatų dėl maso ekonomikos veikiamos laisvos rinkos ilgalaikės rizikos kėlimo subalansuotai plėtrai, socialinei sanglaudai. Nors ekonomikos teorijose galima aptikti oponuojančių pozicijų neigiamam nelygybės vertinimui, tačiau politinėje erdvėje aiškios vyraujančios nuostatos dėl bendro teigiamo poveikio ekonominei, socialinei, žmogiškojo kapitalo plėtrai vykdant diferencijuota teritorine plėtra paremtą regioninę politiką, neatskiriant komplikuotos menkesnio išsivystymo regionų

30 Rakauskienė ir kt., *supra note*, 15: 9.

31 Vidmantas Daugirdas ir kt., *Netolygaus regioninio vystymosi problematika Lietuvoje: socio-ekonominiai gerovės aspektai* (Vilnius: Lietuvos socialinių tyrimų centras, 2019), 12, <https://www.lituanistika.lt/content/88519>.

32 Mindaugas Puidokas ir Ingrida Daukaitė, „Lietuvos regioninės politikos tobulinimo kryptys Europos Sąjungos regioninės politikos kontekste“, *Viešojo politika ir administravimas* 12 1 (2013): 66, <http://dx.doi.org/10.5755/j01.ppa.12.1.4007>.

padėtis nuo tai sukeliančių veiksnių. Minėtomis ir kartu tvaraus, integruoto vystymosi idėjomis formuojama ir Europos Sąjungos regioninė politika, pasitelkiama besivystančių regionų išteklių, potencialo panaudojimo ir plėtros skatinimo priemonėmis^{33,34}. Bendrąja prasme šios politikos tikslu galima laikyti ekonominių, socialinių ir politinių administracinių priemonių visumos pasitelkimo sieki darniam valstybių regionų vystymuisi užtikrinti³⁵ ar tolygiam teritoriniam socioekonominiam išsivystymui pasiekti. Dėl to, anot D. Burneikos³⁶, ji yra artima grynajai socialinei politikai, siekiančiai socialinio teisingumo ir lygybės³⁷. Tokios siekiamybės įgyvendinimui reikšminga Europos Sąjungos struktūrinė politika – regioninės politikos priemonė, kartais minima kaip alternatyvi minėtos politikos sąvoka, apimanti visumą teisinių, administracinių ir ekonominių priemonių, orientuotų į gyvenimo lygio vienodinimą, tolydžios regionų plėtros ir konkurencingumo skatinimą skirstant struktūrinės paramos lėšas^{38,39}. Galima paminėti tokias bendras ilgalaikes Europos Sąjungos regioninės politikos nuostatas: aktyvios ir lanksčios darbo rinkos skatinimas, viešosios infrastruktūros gerinimas, privačių investicijų ir palankios investicijoms aplinkos skatinimas, žmogiško kapitalo stiprinimas regionuose⁴⁰. Tačiau atsižvelgiant į aktualijas, kurios nuolat keičiasi, akcentuotina politinių gairių, pvz., orientacijos į skaitmenizacijos plėtrą, mokslinių tyrimų ir inovacijų skatinimą ar transporto ir energetikos sektoriaus vystymo

33 Harry Garretsen ir kt., *supra note*, 1: 182.

34 Donatas Burneika, *Regioninė politika Europoje* (Vilnius: Vilniaus universitetas, 2013), 13, https://www.chgf.vu.lt/files/chgf_gi_gkk/chgf_gi_gkk_biblioteka/regionine_politika_europoje_burneika_2013.pdf.

35 *Ibid.*, 15.

36 Burneika, Ubarevičienė ir Valatka, *supra note*, 8: 277–292.

37 Burneika, *op. cit.*, 13, 14.

38 Puidokas ir Daukaitė, *supra note*, 32: 67.

39 Aistė Žalevičienė, „Regioninė politika ir Europos Sąjungos struktūrinė parama: patirties įvertinimas“, *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos* 2 26 (2012): 44, <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:j.04~2012~1367188408584/>.

40 Olena Tsyplitska, „Regional policy in EU countries and instruments of provision of regions investment attractiveness“, *International Humanitarian University Herald. Economics and Management* (2021): 74, 10.32841/2413-2675/2021-47-8.

kryptis pagal klimato kaitos programas^{41,42}. Aptariant minėtas nuostatas jų įgyvendinimo priemonės gali apimti: aplinkosaugos ir išteklių tausojimo, transporto sektoriaus ir energetikos infrastruktūros gerinimo, smulkaus ir vidutinio verslo konkurencingumo skatinimo, socialinės įtraukties ir kitų sričių finansavimą ir plėtros planų vykdymą⁴³. Tad šiuo atveju regioninę politiką, atsižvelgiant į jos turinį, galima laikyti ne tik gana plataus turinio priemone, orientuota į papildomos visapusės pažangaus vystymosi galimybės suteikimą menkiau išsivysčiusiems ir skurdesniems valstybių regionams, tačiau ir tam tikra neigiamų laisvosios rinkos padarinių stabilizavimo priemone siekiant subalansuotos ir tvarios ilgalaikės vystymosi perspektyvos.

Vis dėlto tvarios regioninės plėtros užtikrinimui yra svarbus veiksmingas organizacinis politikos įgyvendinimo veiksnys. Akademinių tyrimų, atliktų S. O. Becker, P. H. Egger ir M. Ehrlich⁴⁴, A. Rodríguez-Pose ir K. Novak⁴⁵, A. Rodríguez-Pose ir E. Garcilazo⁴⁶ ir kitų tyrėjų darbų įvairovėje grindžiamos nevienareikšmiškos išvados dėl regioninės politikos programų ir šiai priemonei skirtų struktūrinių fondų poveikio vertinimo regionų plėtrai. Kaip vieną tokio pobūdžio tyrimą galima paminėti N. Pontarollo⁴⁷ darbą prisidedant prie diskusijų apie Europos Sąjungos politikos 2000–2006 m. investicinio struktūrinių fondų laikotarpio poveikio analizę. Atsižvelgiant į pagal investicines kryptis suskirstytus struktūrinius fondus tirta, ar sanglaudos politika įgyvendino Lisabonos darbotvarę – 2000 m. ES

41 Tsyplitska, *supra note*, 40: 34.

42 Europos Komisija, „Regioninė politika“, european-union.europa.eu, žiūrėta 2023 m. kovo 14 d., https://european-union.europa.eu/priorities-and-actions/actions-topic/regional-policy_lt

43 Tsyplitska, *op. cit.*, 73.

44 Sascha O. Becker, Peter H. Egger, and Maximilian von Ehrlich, „Too much of a good thing? On the growth effects of the EU’s regional policy“, *European Economic Review* 56 (2012): 648–668.

45 Andrés Rodríguez-Pose and Katja Novak, „Learning processes and economic returns in European Cohesion policy“, *Investigaciones Regionales - Journal of Regional Research* issue 25 (2013): 1-20

46 Andrés Rodríguez-Pose and Jose Enrique Garcilazo, „Quality of Government and the Returns of Investment: Examining the Impact of Cohesion Expenditure in European Regions“, *Regional Studies Volume* 49, Issue 8 (2015): 1274-1290.

47 Chris Jacobs-Crisisoni and al., *European territorial trends-Facts and prospects for cities and regions* (Publications Office of the European Union, 2017).

institucijų priimtą politinę ekonominio augimo, užimtumo ir socialinės sanglaudos tikslų darbotvarkę⁴⁸, veikusią ir regioninę politiką, ypač atsižvelgiant ar išlaidomis buvo prioretizuojamos tyrimo autoriaus išskirtos „švelnesnės“ investicijos – investicijos produktyvumo ir žmogiškojo kapitalo plėtrai. Taip pat apžvelgta, ar struktūrinių fondų finansuojami prioritetai atitiko finansuojamų regionų poreikius, kad būtų pasiekti numatyti konvergenciniai tikslai. Šiam uždaviniui pasitelktas pusiau parametrinis statistinis tyrimo metodas siekiant kuo detalesnių rezultatų. Tyrimo analizė atskleidė, kad po struktūrinių fondų programų, skirtų konkurencingumui skatinti, įgyvendinimo daugelio remtų regionų našumo rodikliai (sukuriamos pridėtinės vertės) neatitiko bendrojo vidaus produkto augimo apimčių, kai kyla rimtų abejonių dėl tvarios, subalansuotos, ilgalaikės plėtros galimybių. Pavienės iniciatyvos, įgyvendinimui turėjusios mažą išteklių dalį ir nesuderintos, buvo neįtrauktos į suplanuotas plėtros strategijos dalis ir apskritai nepasižymėjo teigiamu poveikiu. Tai gali kelti abejonių ne dėl politinių prioritetų parinkimo, tačiau dėl organizacinio įgyvendinimo trūkumų ir fondų paskirstymo netikslingumo atvejų. Vis dėlto paminėtina, kad fondų išlaidos, nukreiptos į žmogiškųjų išteklių plėtrą, pasižymėjo teigiamu poveikiu bendro vidaus produkto ir darbo našumo rodikliams, tad net mažiau išsivystę regionai, su mažesnėmis paskirstytomis investicijomis žmogiškųjų išteklių plėtrai, dažnai užsitikrino konkurencingumo didėjimą. Sykiu teigiamas lėšų poveikis infrastruktūros gerinimui, regionų bendro vidaus produkto plėtrai ir darbo našumo rodikliams buvo reikšmingas tik regionuose, infrastruktūros sričiai skyrusiuose sąlygiškai didesnę lėšų dalį nei kiti regionai⁴⁹. Akcentuotina ir tai, kad, A. Žalevičienės⁵⁰ vertinimu,

48 Lietuvos laisvosios rinkos institutas, *Europos Sąjungos Lisabonos darbotvarkės ir jos poveikio Lietuvai įvertinimas* (Vilnius: Lietuvos laisvosios rinkos institutas, 2003), 2, <https://www.llri.lt/naujienos/ekonomine-politika/bendroji-ekonomine-politika/analize-europos-sajungos-lisabonos-darbotvarkes-ir-jos-poveikio-lietuvai-ivertinimas/lrinka>.

49 John Bachtler ir kt., *EU Cohesion Policy. Reassessing performance and direction* (Londonas: Taylor & Francis, 2016), 69-71, 78-81, <http://www.tandfebooks.com/doi/view/10.4324/9781315401867>.

50 Žalevičienė, *supra note*, 39: 51.

su regionine politikos struktūrinių fondų investicinio rezultatyvumo problemika Lietuvoje susidurta vykdant 2007–2013 m. investicines programas – dėl projektų rengimo trūkumų ir žmogiškųjų išteklių stokos. Atitinkamai minėtu laikotarpiu Finansų ministerijos inicijuotas mažųjų teritorijų gyvenimo kokybės indeksas, apėmęs materialines, sveikatos, švietimo, infrastruktūros, saugumo ir kitus rodiklius, neparodė stipraus ES investicijų ryšio su gyvenimo kokybės pokyčiais savivaldybėse⁵¹. Panašių įžvalgų apie regioninės politikos efektyvumo stoką dėl projektinio koordinavimo, planavimo aspektų problemų Lietuvoje yra pateikę M. Puidokas ir I. Daukaitė (2013)⁵². Nepaisant to pabrėžtina, kad skirtingo duomenų prieinamumo, vertinimo ir lyginimo atvejais susiduriama su priemonių rezultatų vertinimo sunkumais⁵³. O nepaisant tyrimų ir metodų įvairovės negalima formuluoti galutinių, neginčijamų regioninės politikos masto ar poveikio išvadų⁵⁴. Be to, ilgametė regionų politikos sritis išlieka aktuali Europos Sąjungos šalių ir jų regionų objektu tvariai ir socioekonominėi plėtrai skatinti, tačiau aktualu, kad šioje taip pat reikšmingas veiksmingas organizacinis politikos įgyvendinimo veiksnys^{55,56}.

2. Lietuvos regioninės politikos gairių įgyvendinimo rezultatai

Nors aktyvi regioninė politika Lietuvoje vykdoma ne vieną dešimtmetį, vis dėlto šioje srityje lig šiol visavertiškai nepasiekiami siektini vystymosi rezultatai. Nors regioninė politika įgyvendinama tam tikru decentralizacijos principu per regionų plėtros tarybų ar savivaldybių kompetencijas rengiant plėtros planus,

51 Daugirdas, *supra note*, 31: 14.

52 Puidokas ir Daukaitė, *supra note*, 32: 76.

53 Sara Davies, „Assessment of effectiveness“, iš *Balance of Competences Cohesion Review: Literature Review on EU Cohesion Policy*, Laura Polverari ir John Bachtler (Glazgas: Department for Business, Innovation and Skills, 2014), 14, <https://pureportal.strath.ac.uk/en/publications/balance-of-competences-cohesion-review-literature-review-on-eu-co>.

54 Bachtler ir kt., *op. cit.*, 12.

55 Žalevičienė, *supra note*, 39: 44-51

56 Bachtler ir kt., *op. cit.*, 81.

bendrosios politinės gairės ir priežiūra nustatytos nacionaliniu lygmeniu. Vienu pagrindinių regioninės politikos dokumentų galima laikyti Lietuvos Respublikos Regioninės plėtros įstatymą Nr. VIII-1889, apibrėžiantį nacionalinės regioninės politikos tikslą – „skatinti tolygią ir tvarią plėtrą visoje valstybės teritorijoje“ ir šio tikslo uždavinius: „1) skatinti regionų prisitaikymą prie kintančių ekonominės ir socialinės aplinkos sąlygų, išnaudojant ir stiprinant kiekvieno regiono konkurencinį pranašumą ir kompetenciją, 2) didinti funkcinių zonų infrastruktūros ir (ar) paslaugų tinklo efektyvumą, užtikrinti, kad šia infrastruktūra ir paslaugomis galėtų naudotis visi gyventojai, 3) mažinti socialinius ir ekonominius skirtumus tarp regionų ir pačiuose regionuose.“⁵⁷ Akcentuotina, kad minėti uždaviniai pasižymi kompleksiskumu ir tam tikru atveju glaudžiai siejasi ne tik su regioninės politikos įgyvendinimo aspektais, bet ir bendros nacionalinės ekonominės ar socialinės politikos uždaviniais, šiuo atveju labiau pažymint minėto įstatymo trečiojo uždavinio siekį dėl socialinių, ekonominių skirtumų mažinimo, kai Lietuvoje pastaraisiais metais stebėtos palyginti didelės nelygybės apimtys Europos Sąjungos kontekste. Dar vienas minėtinas dokumentas, skirtas suderinti vietos savivaldos, regionų ir centrinės valdžios, taip pat socialinių ir ekonominių partnerių tolygios valstybės plėtros vizijas ir veiksmus joms pasiekti, yra Vidaus reikalų ministerijos parengta regioninės politikos Baltoji knyga (2017)⁵⁸. Šiame dokumente, skirtame 2017–2027 m. regioninės politikos strateginiam laikotarpiui, suformuotos darnios regioninės politikos gairės, principai, strategija ir peržiūros rodikliai. Pirmoji tarpinių rodiklių vertinimo ataskaita liudija ne itin sklandžią nei tikėtasi politikos įgyvendinimo būklę. Minėtoje 2017–2020 m. laikotarpio tarpinių rezultatų ataskaitoje, vertinant geografiškai subalansuoto darnaus ir tvaraus ekonominio augimo iššūkio rezultatus, minimas regionų ekonominių

57 „Lietuvos Respublikos regioninės plėtros įstatymas“, *Valstybės žinios*, 2000-08-04, Nr. 66-1987.

58 Gediminas Česonis, „Kaip pasikeis verslo aplinka po 2020 m. Parama regionams“ pranešimas konferencijoje ES2020: investicijos regionui ir verslui, Klaipėda, 2018 m. 24-26 d. https://www.kcci.lt/file/manual/G.%20%C4%8Cesonis%20GC_Klaip%C4%97dos%20PPAR.pdf.

skirtumų augimas, padidėjęs 1,86 proc., nors siektinas 2020 m. rezultatas buvo nustatytas 2 proc. mažesnis, palyginti su 2017 m. duomenimis. Bendrojo vidaus produkto vienam gyventojui rodikliai, palyginti su šalies vidurkiu, sumažėjo visose apskrityse, išskyrus Marijampolės ir iki tol jau buvusias labiau išsivysčiusias Kauno ir Vilniaus apskritis. Beveik pasiekta ne mažesnių nei 1200 eurų materialinių investicijų vienam gyventojui rodiklio reikšmė, kurią viršijo visos, išskyrus Utenos, šalies apskritys. Tikslą bendrąjį vidaus produktą vienam gyventojui priartinti prie ES vidurkio ne mažiau nei 10 proc. iki 2020 m. įgyvendino dvi apskritys iš dešimties, todėl vertinama, kad, išskyrus Vilniaus apskritį, esminio proveržio apskrityse neįvyko. Nors vidutinio darbo užmokesčio augimas visose apskrityse gerokai viršijo siektiną 15 proc. augimą, šio fakto reikšmė turėtų būti vertinama atsargiai, kadangi devyniose iš dešimties apskričių vidutinis darbo užmokestis fiksuotas žemesnis už šalies vidurkį. Vertinant gyvenimo sąlygų rodiklius tendencijos išliko panašios. Siekus penktos vietos tarp ES šalių pagal regioninius užimtumo netolygumus, 2020 m. vertinant 20–64 m. amžiaus grupių užimtumą, fiksuota dvylikta vieta šalių reitinge – 2017 m. 5,6 punktų rodiklį 2020 m. keitė 6,0 punktų rodiklis. Liko nepasiektas privačių ir nevyriausybinių organizacijų vidutinio darbo užmokesčio ne didesnio nei 5 proc. skirtumo rodiklis tarp regionų, 2020 m. darbo užmokestį fiksavus 5,6 proc. skirtumu. Užimtųjų ir darbingo amžiaus gyventojų santykio visose savivaldybėse ne mažesnę nei 75 proc. rodiklį pasiekė ar viršijo 30 iš 58 vertintų savivaldybių. Taip pat numatytą tikslą visoms savivaldybėms išlaikyti ne mažesnės nei –0,2 proc. neigiamos *netto* migracijos nuo vidutinio jų gyventojų skaičiaus rodiklį, pasiekė 35 iš 60 savivaldybių⁵⁹. Apibendrinant rezultatus ataskaitoje konstatuotina, kad Baltosios knygos numatyti peržiūros rodikliai nepasiekti nei viename regione – „nei viename iš

59 Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos Regioninės politikos grupė, *Lietuvos regioninės politikos Baltosios knygos darniai ir tvariai plėtrai 2017-2030 (toliau – Baltoji knyga) 2020 m. tarpinių rezultatų ataskaita*, (2022), 1-13.

10-ies regionų nebuvo pasiektos visų 8 peržiūros rodiklių reikšmės⁶⁰. Remiantis bendraisiais vertinimais daromos išvados, kad prie numatytų rezultatų pasiekimo arčiausiai buvo didžiausių miestų – Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos regionai, kai kitų septynių regionų tikslų pasiekimo įvertis vyrauja 40–60 proc. ribose. Taip pat pateikiami nevienareikšmiški integruotos teritorinės plėtros iniciatyvų Tau-ragė+ ir Šalčininkai+ rezultatai, kuriais siekta savivaldybių iniciatyvos, kolegialiu sprendimu paremtų bendrų veiksmų su interesų grupėmis planavimo ir įgyven-dinimo funkcinėse zonose, taip pat kitų organizacinių pastebėjimų⁶¹. Apžvelgiant minėtus ir kitus regioninės politikos Baltosios knygos siektinų rodiklių tarpinės ataskaitos duomenis vertintina, kad bendra ekonominė, gyvenimo sąlygų padėtis tiek bendru šalies, tiek daugumos atskirų regionų atveju ilgainiui gerėja, tačiau geografiškai subalansuoto darnus ekonominio augimo, vienodos visiems šalies gyventojams gyvenimo kokybės siekis nėra iki galo įgyvendinamas. Todėl lieka labai abejotina šalies visavertiškos tvarios socialinės ekonominės pažangos užti-krinimo galimybė ir pastebėtina, kad regioninės politikos rezultatų šioje srityje dar negalima laikyti reikšmingu indėliu dėl išliekančių ryškių teritorinių išsivys-tymo skirtumų.

3. Socioekonominės aplinkos poveikis šalies regioninės politikos veiksmingumui

Greta egzistuojančių regioninės politikos įgyvendinimo iššūkių neatmesti-nos ir pačios ekonominės nelygybės keliamos kliūtys tvariai regioninei plėtrai.

60 Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos Regioninės politikos grupė, *supra note*, 59: 11.

61 *Ibid.*, 16 – 17.

J. E. Stiglitz⁶², R. H. Murphy⁶³, C. Collins⁶⁴, G. Sitaraman⁶⁵ ir kitų autorių akcentuojamas neigiamas nelygybės poveikis socialinei, ekonominei, politinei padėčiai – veiksniams, kurie neatmestini regioninės politikos kontekste. Remiantis O. G. Rakauskienės ir V. Juršėnienės teigimu, tyrimai rodo, kad socialinė ekonominė nelygybė stabdo ekonomikos augimą, mažina gyvenimo kokybę ir žmogiškojo kapitalo būklę, didina žmogaus ir valstybės nesaugumą ir pažeidžiamumą, kelia kitus neigiamus padarinius visuomenėje⁶⁶. Remiantis tarptautiniu statistiniu Gini nelygybės koeficientu, kurio rezultatai nuo 30–40 proc. demonstruoja perteklinę nelygybę, stabdančią gyvenimo kokybės gerėjimą su iššaukiamomis neigiamomis ekonominėmis, socialinėmis pasekmėmis⁶⁷, Lietuvoje 2020 m. fiksuotas 35,4 proc. įvertis⁶⁸. Tai galima vertinti kaip vieną iš šalies visaverčio vystymosi trikdžių ženklų, esant reikšmingos nelygybės visuomenėje faktui. Įrodymais grįstų prielaidų dėl nelygybės poveikio socialiniam ekonominiam vystymuisi pateikia O. G. Rakauskienė ir L. Volodzkienė⁶⁹, ekonometrinių metodų ir procedūrų modeliais tyrusios diferenciaciją, įvertinusios nelygybės poveikį socialinei ekonominei pažangai. Autorių teigimu, „stipresnis ekonominės nelygybės poveikis ekonomikos augimui pasireiškia ilgesniu laiku“ ir kiek nuolankesniu galimu poveikiu vidutiniu kelių metų laikotarpiu, perteklinė nelygybė ekonomikos augimą stipriau neigiamai veikia turtingesnėse šalyse, skatina emigraciją, kurios

62 Joseph E. Stiglitz, *The Price of Inequality: How Today's Divided Society Endangers Our Future* (W. W. Norton & Company, 2012), 560. ISBN 0393345068.

63 Ryan H. Murphy, „The Impact of Economic Inequality of Economic Freedom“, *Cato Journal* Vol. 35, No. 1 (2015): 117.

64 Sarah M. Collins et al., „Fish Introductions and Light Modulate Food Web Fluxes in Tropical Streams: A Whole-Ecosystem Experimental Approach“, *Ecology* (2016) <https://doi.org/10.1002/ecy.1530>.

65 Ganesh Sitaraman, „Divided we fall the founders knew that economic inequality would destroy America's democracy. So why can't the constitution save us?“, *New Republic* Volume 248 Issue 5 (2017): 42-46.

66 Rakauskienė ir kt., *supra note*, 26: 15-17.

67 *Ibid.*, 17.

68 Jekaterina Navickė ir kt., *Skurdo ir pajamų nelygybės prognozės* (Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2022), 4. https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/pdf/Trumprastis_Skurdas_nelygybe_Final.pdf.

69 Rakauskienė ir Volodzkienė, *supra note*, 9: 160-164.

neslopina ekonominis augimas, o akcentuotinas poveikis Lietuvoje pasireiškia per neigiamą poveikį gyvenimo kokybei, tvarumui (aplinkosaugai) ir ekonomikos augimui ketvirtaisiais ir penktaisiais ekonominio augimo metais. Taip pat siekiant išvengti neigiamo nelygybės poveikio, Europos Sąjungos šalims siūloma neviršyti dar 29–30 proc. Gini koeficiento pagal disponuojamas pajamas. R. Čiegio ir A. Diliaus atliktu ekonometriniu su kintamųjų poveikio tyrimu⁷⁰, naudojant Gini koeficientų ir įvairių pajamų pasiskirstymo decilių duomenis, apimančius 1995–2014 m. ES šalių rezultatus, vertintas nelygybės poveikis ekonominiam vystymuisi taupymo normos ir socialinių politinių neramumų aspektais. Sugrupavus tiriamas šalis pagal pajamų nelygybės lygį ir įvertinus poveikį ekonominiam augimui, autoriai pateikė išvadą, kad pajamų nelygybė taupymo normos aspektu turėtų skatinti ekonomikos augimą esant sąlygoms, kai turtingesnė visuomenės dalis, verslo įmonės didina investicines išlaidas technologinei plėtrai. Tokias prielaidas galima priskirti žemesnio išsivystymo šalims pagal sukuriama bendrą pridėtinę vertę su didesniais nelygybės rodikliais ir aukštesnio išsivystymo šalims su tokiais pat didesnėmis nelygybės visuomenėje rodikliais. Vertinant socialinių politinių neramumų aspektu, pasitelkus įstatymo viršenybės indeksą, nusakantį ūkio subjektų pasitikėjimą visuomenės nuostatomis dėl nuosavybės teisių ir sutarčių vykdymo, nustatyta, kad „nelygybė socialinių politinių neramumų kanalu turėtų lėtinti ekonomikos augimą, nes augantis pajamų nelygybės lygis mažina įstatymo viršenybę“. Tad, anot autorių, prastesnė nuosavybės teisių apsauga žemesnio lygmens pajamų nelygybės šalyse galėjo lėtinti šalių ekonominį augimą⁷¹. Galiausiai R. Čiegis ir A. Dilius daro išvadą, kad siekiant ekonomikos augimo vis dėlto būtina mažinti pajamų nelygybės lygį įvairios nelygybės pobūdžio šalyse⁷². Antai

70 Remigijus Čiegis ir Aidas Dilius, „Pajamų nelygybės poveikio ekonomikos augimui vertinimas Europos Sąjungos šalių grupėse“, *Regional formation and development studies* 26 3 (2018): 26, <https://e-journals.ku.lt/journal/RFDS/article/590/info>.

71 *Ibid.*, 50, 52, 53.

72 *Ibid.*, 50.

R. Reicho (2012) ir kitų autorių teigiama, kad būtent tvariai ekonominei plėtrai yra svarbi gera didelės visuomenės finansinė padėtis, kuri sukuria poveikį vartojimui ir ekonomikos plėtrai, kadangi didėjanti ekonominė priklausomybė nuo vis mažesnių visuomenės grupių skatina nestabilumą⁷³. Tarptautinio valiutos fondo vertinimais, didesnio masto nelygybė kenkia makroekonominiam stabilumui, socialinei sanglaudai, ekonomikos augimui ir kelia politinę poliarizaciją, o politika gali būti kuriama be neigiamo poveikio vystymuisi⁷⁴. Į tai atsižvelgus galima vertinti, kad regioninė plėtra Lietuvoje, kurią vykdant siekiama tolygios ir tvarios plėtros visoje valstybės teritorijoje⁷⁵, yra veikiama teigiamų ir neigiamų veiksnių. Viena vertus, Lietuvos regioninės plėtros programoje yra numatomi uždaviniai stiprinant ekonominę, socialinę, teritorinę sanglaudą, orientuojantis į skirtingą ekonominio augimo potencialą ir netolygią ekonominę plėtrą, atskiriems regionams būdingą didesnę skurdo riziką ir socialinę atskirtį, nepakankamai tvarios aplinkos problemas⁷⁶. Kitu atveju viešųjų ir privačių investicijų efektyvumui gali kelti grėsmę įsivyravusi žmoniškojo kapitalo stoka, nepakankamai išplėta viešoji infrastruktūra ir paslaugos, kokybiškos vadybos stoka savivaldos institucijose, demografinės atsiliekančių regionų problemos. Be to, kaip buvo nurodyta ankstesnėse straipsnio dalyse vertinant minėtų struktūrinių fondų veiksmingumą net ir augančios bendrojo vidaus produkto apimtys negarantuoja prilygstančio augimo darbo našumo aspektu, kai susiklosto išaugęs netvarios ekonominės būklės, darbo rinkos jautrumas kylant ekonominės aplinkos sutrikimams, o tuo pačiu kylant ir pavojui išaugti skurdui ar socialinei atskirčiai. Taip pat akcentuotina, kad „skirtingas ar nepakankamai panaudojamas regionų ekonominis potencialas kartu atspindi nevienodą savivaldybių finansinį pajėgumą užtikrinti

73 Rakauskienė ir Volodzkienė, *supra note*, 9: 55.

74 „The IMF and Income Inequality“, imf.org, žiūrėta 2023 m. kovo 16 d., <https://www.imf.org/en/Topics/Inequality>.

75 „Lietuvos Respublikos regioninės plėtros įstatymas“, *Valstybės žinios*, 2000-08-04, Nr. 66-1987.

76 „Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2022 m. birželio 29 d. nutarimas Nr. 713 „Dėl 2022-2030 m. regionų plėtros programos patvirtinimo“, TAR, 2022-07-05, Nr. 14654.

joms priskirtų viešųjų paslaugų kokybišką ir efektyvų įgyvendinimą ir didinti patrauklumą investicijoms⁷⁷. Šiuo atveju dar labiau akcentuotina problemika dėl ekonominės veiklos sukuriamos pridėtinės vertės subalansuoto perskirstymo, atitinkamo progresinio perskirstymo principo modelio, trūkumo ir stygiaus visos visuomenės gaunamai socialinei vertei užtikrinti. Tarptautinio valiutos fondo vertinimais sąžininga ir teisinga perskirstymo politika yra pagrindinis socialinės sanglaudos veiksnys⁷⁸. Tad dėl socialinio teisingumo perskirstomų išlaidų išlieka svarbi tam tikro socialinio solidarumo dedamoji, suteikianti galimybių teikti kokybiško švietimo, sveikatos ar kitas esmines žmogiškojo kapitalo vystymą remiančias viešąsias paslaugas, kurios leidžia užtikrinti socialinę sanglaudą ir geresnę gyvenimo kokybę tose vietovėse, kuriose tokių paslaugų prieinamumas vis dar yra ribotas. Be to, priešingu atveju išliekantis deramos gyvenimo kokybės nepakankamumas ir vyraujanti skurdo rizika menkina galimybes pritaikyti naująjį viešąjį valdymą ar kitus modernius valdysenos sprendimus, plačiai įgyvendinamus demokratiškumo ir įtraukimo principus⁷⁹ dėl socialiai atskirtų visuomenės grupių narių savirealizacijos, suinteresuotumo ir pilietiškumo slopinimo, nulemtu nepalankios socialinės padėties⁸⁰. Remiantis išdėstytu nelygybės kompleksiskumu daroma prielaida, kad regioninė plėtra yra glaudžiai susijusi su nelygybės poveikiu socialinei ekonominei plėtrai, tai leidžia spręsti apie regioninės politikos įgyvendinimo galimybių sąsajas su socialiai teisingai vystomomis kitomis politinėmis sritimis.

77 „Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2022 m. birželio 29 d. nutarimas Nr. 713 „Dėl 2022-2030 m. regionų plėtros programos patvirtinimo“, TAR, 2022-07-05, Nr. 14654.

78 „The IMF and Income Inequality introduction to inequality“, imf.org, žiūrėta 2023 m. kovo 16 d., <https://www.imf.org/en/Topics/Inequality/introduction-to-inequality>

79 Eglė Jonikaitė, Vita Juknevičienė ir Jurgita Mikolaitytė, „Naujojo viešojo valdymo transformacija: sumanumo dimensija“, *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos* 38, 1 (2016): 41, <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2016~1535458586000/>.

80 Rakauskienė ir Volodzkienė, *supra note*, 9: 13, 28-29.

Išvados

Socialinės ekonominės pažangos, socialinės atskirties iššūkius galima laikyti kompleksine ir sistemine problemika. Liberalios ekonominės politikos požiūris į plėtrą, paremtas pelningumo ar bendro ekonomikos apimčių augimo siekiamybe, pasirodė nepakankamas ir neveiksmingas norint užtikrinti aukštą gyvenimo kokybę plačioje visuomenės dalyje, o nesant pakankamo sukuriamos vertės perskirstymo reguliavimo, yra žalingas dėl ekonominių ar socialinių nelygumų plėtojimosi visuomenėje. Esant visapusės socialinės ekonominės pažangos, tvarios valstybės plėtros siekiams, vis labiau orientuojamasi į švietimo ir sveikatos paslaugų prieinamumo, viešosios infrastruktūros plėtros, ekologijos, socialiai teisingo gėrybių perskirstymo ir kitas priemones. O liberalios ekonominės politikos požiūris į plėtrą vertinamas kaip kokybiško gyvenimo prielaidų plėtotė visuomenėje, būtinybė konkurencingai, tvariai, pažangiai valstybei formuoti. Nelygybės problema yra aktuali ne tik tarp skirtingų visuomenės grupių, tačiau ir pačios valstybės teritorinio išsivystymo netolygumų akivaizdoje. Lietuvoje regioninė politika formuojama tolygaus ir tvaraus regioninio vystymosi tikslu, daugiausia remiantis besivystančių regionų išteklių, potencialo panaudojimo ir infrastruktūros, paslaugų plėtros skatinimo priemonėmis. Dėl regioninės politikos tikslingumo yra sudėtinga abejoti, kadangi tai gana reikšminga, solidarumu paremta politinė priemonė teritorinei valstybės atskirčiai mažinti, suteikianti papildomas priemones ir galimybes skurdesniuose, mažiau išsivysčiusiuose regionuose sukurti turtingų regionų suteikiamo kokybiško gyvenimo lygmens sąlygas ar bent jau prie tokių sąlygų kuo labiau priartėti. Tai – tvarios, ilgalaikės valstybės ir visuomenės pažangos priemonė, padedanti spręsti liberalios laisvosios rinkos keliamus iššūkius nelygybės aspektu ir tikslingai pasinaudoti visu valstybės galimu vystymosi potencialu. Vis dėlto, nors Lietuvoje regioninė politika aktyviai vykdoma nuo pat šalies įstojimo į Europos Sąjungą, tačiau vis dar negalima konstatuoti

darnaus valstybės išsivystymo fakto remiantis teritorine dimensija. Nemaža dalis šalies teritorijų negali pasiūlyti konkurencinių gyvenimo sąlygų prieš pažangesnius regionus ir nors tam tikri gyvenimo sąlygų rodikliai, pvz., darbo užmokesčio didėjimas, paslaugų prieinamumas, ilginiui rodo teigiamą dinamiką, tačiau dar nė vieno kito Lietuvos regiono negalima priskirti išsivystymo tokiam lygiui, koku pasižymi sostinės regionas. Įvairiais vertinimais tokią situaciją galima aiškinti įsisenėjusių socialinių, ekonominių problemų vyravimu ir abejonėmis dėl ligi šiol vykdytų regioninės politikos priemonių neveiksmumo. Tokią padėtį derėtų vertinti itin rimtai, kadangi regioniniai išsivystymo netolygumai, kaip ir pačios nelygybės apraiškos, gali nulemti įtampą visuomenėje, didinti jos narių pažeidžiamumą, atskirtį ir nevienodas gyvenimo galimybes, skatinti neigiamus demografinius procesus, sukelti kitas neigiamas politines, socialines, ekonomines pasekmes. Vyrauja nuostatos ir dėl komplikotos socialinės padėties neigiamo poveikio ekonominiam vystymuisi. Taip pat akcentuotina socialiniu teisingumu, socialine sanglauda grindžiamų nuostatų būtinybė vykdant ekonominę politiką, kurios vertė panaudotina visos visuomenės gerovei užtikrinti. Tokia pozicija artima nuoseklumo, darnumo, tvarumo, socialinės sanglaudos principais grindžiamai regioninei politikai. Tačiau atsižvelgtina į tai, kad regioninės politikos įgyvendinimą pravartu derinti ir su socialiniu teisingumu grįsta perskirstymo politika, savarankiškesnių vietos valdžios institucijų ir bendruomenių užtikrinimu, veiksminga plataus masto socialine, švietimo politika ir viešojo sektoriaus veiksmingumo užtikrinimu.

REGIONAL POLICY IN THE CONTEXT OF SOCIO- ECONOMIC INEQUALITIES

Evaldas Daunoravičius

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary. This paper deals with the issue of socio-economic inequality, exclusion and poverty in society in relation to the aspect of regional development. It discusses the approaches to sustainable socio-economic development, taking into account the increasing complexity of the assessment of quality of life based not only on the growth of economic activity and gross domestic product, but also on the role of regional development. The impact of inequalities in society on economic development, quality of life and other areas of social life is discussed. The role of regional policy as an instrument for sustainable territorial development and socio-economic progress is assessed, and the recent performance of regional policy in Lithuania and the state of regional development are reviewed. This paper also analyzes the potential impact of inequalities on the implementation of the country's regional policy. From the results of this analysis, assumptions are made about the need for economic development based on social cohesion, socially equitable redistribution, effective public sector institutions, equal opportunities in society and the need for regional development measures to be consistent with other areas of state responsibility in order to achieve sustainable long-term progress for the country and its regions.

Keywords: social inequality, economic inequality, regional development, impact of socio-economic inequality, effectiveness of regional development, socio-economic development.

MOKSLINĖS MINTIES ŠVENTĖ 2023

Studentų mokslinių straipsnių rinkinys



Mykolas Romeris
universitetas

Vilnius, 2023

REDAKTORIŲ KOLEGIJA

Prof. dr. Eglė Bilevičiūtė (pirmininkė)
Dr. Kristina Kenstavičienė (vykdančioji redaktorė)

Prof. dr. Virginijus Bitė
Doc. dr. Raminta Bardauskienė
Prof. dr. Lyra Jakulevičienė
Doc. dr. Juozas Valčiukas
Prof. dr. Agnė Tvaronavičienė
Doc. dr. Dovilė Sagatienė
Prof. dr. Romas Prakapas
Prof. dr. Odeta Merfeldaitė
Prof. dr. Snieguolė Matulienė
Prof. dr. Birutė Pranevičienė
Prof. dr. Giedrė Valūnaitė-Oleškevičienė

Straipsnių recenzentai:

Aistė Augustauskaitė-Keršienė, Dainius Bernotas, prof. dr. Eglė Bilevičiūtė, doc. dr. Tomas Butvilas, doc. dr. Miglė Černikovaitė, prof. dr. Ieva Deviatnikovaitė, doc. dr. Jolita Dudaitė, dr. Gintarė Gulevičiūtė, prof. dr. Valdonė Indrašienė, Evelina Ivanauskienė, doc. dr. Violeta Jegelavičienė, prof. dr. Brigita Kairienė, Remigijus Kalašnykas, Agata Katkonienė, prof. dr. Inga Kudinavičiūtė-Michailovienė, dr. Pavelas Kujalis, Rūta Latinytė, prof. dr. Snieguolė Matulienė, prof. dr. Odeta Merfeldaitė, prof. dr. Lina Mikalonienė, dr. Jolita Miliuvienė, prof. dr. Liudmila Mockienė, Dovilė Murauskienė, prof. dr. Lina Novikovienė, prof. dr. Andrejus Novikovas, Brigita Palavinskienė, Alina Petrauskienė, doc. dr. Jolanta Pivorienė, prof. dr. Romas Prakapas, doc. dr. Asta Railienė, prof. dr. Rita Raudeliūnaitė, prof. dr. Vainius Smalskys, prof. dr. Andrius Stasiukynas, Ilona Šaltė, prof. dr. Giedrė Valūnaitė-Oleškevičienė, Marius Venskus, dr. Linas Žalneriūnas, doc. dr. Gintautė Žibenienė.

Visos leidinio ir leidybos teisės saugomos. Šio leidinio arba kurios nors jo dalies negalima taisyti, dauginti ar kitaip platinti autoriui ir leidėjui nesutikus.

© Autorių kolektyvas, 2023

ISSN 2783-8196

© Mykolo Romerio universitetas, 2023